

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOSOFIE**

***Situația comunității rome în contextul
multiculturalismului și al drepturilor minorităților***

REZUMAT AL TEZEI DE DOCTORAT

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. Demeter Márton Attila

Doctorandă:

Dézsí Kinga Ibolya

Cuprins

- 1) Cuvinte cheie
- 2) Introducere
- 3) Cadru teoretic
- 4) Sistemul drepturilor minorităților
- 5) Situația istorică și socială a comunității rome
- 6) Educație, școlarizare și egalitate de șanse
- 7) Rolul instituțiilor și organizațiilor
- 8) Cercetare: comunitatea romă din Săcueni
- 9) Concluzii
- 10) Bibliografie selectivă

1. Cuvinte cheie

etnicitate, identitate, identitate etnică, identitate minoritară, identitate dublă, națiune, identitate națională, minoritate, minoritate dublă, asimilare, integrare, segregare, cultură, multiculturalism, protecția minorităților, romi, țigani, națiune romă, identitate romă, minoritate romă, studii despre romi, protecția minorităților rome, educație romă, Partium, Valea Ierului, Săcueni, comunitatea romă, strategie de dezvoltare, proiecte pentru romi, biserică, muncă, școală

2. Introducere

Problema integrării sociale a comunităților rome este o temă de actualitate în Europa de decenii. În societățile multiculturale, unde diferite grupuri etnice, lingvistice și culturale trăiesc împreună, analiza situației minorităților are o semnificație deosebită. Scopul tezei mele de doctorat este de a explora integrarea socială a romilor, cu un accent deosebit pe accesul la educație, posibilitățile de menținere a identității, precum și pe cadrul juridic și instituțional care influențează aceste aspecte.

În centrul cercetării se află ideea de multiculturalism și drepturile minorităților. În dimensiunea politică, multiculturalismul este cel mai adesea asociat cu emanciparea grupurilor definite pe bază etnică și rasială, precum și cu lupta pentru recunoașterea acestora și pentru egalitatea de șanse. Un domeniu esențial al dreptului internațional este protecția minorităților, care se bazează pe principiile universale ale drepturilor omului, dar care implică numeroase provocări juridice și politice. Asigurarea drepturilor minorităților, promovarea egalității de șanse, lupta împotriva discriminării și prejudecăților sunt esențiale

pentru menținerea stabilității statelor și pentru respectarea valorilor și principiilor democratice.

România reprezintă un teren deosebit de interesant pentru analiza acestor două probleme, având în vedere că pe teritoriul țării trăiește un număr semnificativ de romi. Există diferențe semnificative între statisticile oficiale și datele reale, deoarece mulți romi nu își declară apartenența etnică din cauza prejudecăților, stereotipurilor sau a fricii de consecințele juridice.

Pornind de la experiențele mele personale – în calitatea mea de cadru didactic și de membră a unei comunități în care ponderea romilor este semnificativă – am stabilit ca scop nu doar să analizez teoretic situația minorității rome, ci și să ofer o imagine a realității prin intermediul cercetării realizate în orașul meu natal. Locul central al tezei este Săcueni, o localitate din regiunea Valea Ierului, care găzduiește o comunitate diversă din punct de vedere cultural și etnic.

Introducerea subliniază faptul că, deși populația romă este semnificativă, reprezentarea lor politică, economică și culturală rămâne sub nivelul dorit. Cel mai important factor care influențează acest aspect este nivelul educațional – un grad scăzut de instruire reprezintă un dezavantaj semnificativ pe piața muncii, în mobilitatea socială și în formarea reprezentării intereselor.

Scopul lucrării este de a contribui la o mai bună înțelegere, atât din punct de vedere științific, cât și social, a situației comunităților rome și la căutarea de soluții pentru integrarea acestora. Conform ipotezei, calitatea și accesibilitatea educației reprezintă cheia ascensiunii sociale și a implicării active a comunităților rome.

3. Cadru teoretic

Pentru interpretarea situației comunității rome, este esențială elaborarea unui cadru teoretic cuprinzător, care să definească conceptele și categoriile din științele sociale ce constituie pilonii cercetării. În această secțiune a lucrării mele, se găsesc definiții detaliate ale conceptelor, acordându-se o atenție deosebită termenilor etnicitate, identitate, minoritate, națiune, multiculturalism, asimilare, integrare și segregare.

3.1. Identitate și apartenență etnică

Identitatea este o construcție sociologică, psihologică și culturală complexă, care determină modul în care individul se definește pe sine și cum este perceput de către ceilalți. Identitatea etnică include conștiința apartenenței la o comunitate etnică și atașamentul

emoțional față de aceasta. Identitatea etnică joacă un rol important în cazul comunităților rome, care adesea au mai multe identități simultan (de exemplu, romi de limbă maternă maghiară), ceea ce duce la apariția conceptului de „minoritate dublă”, care le impune provocări sociale suplimentare.

Pe urmele lui Anthony D. Smith și Max Weber, definesc comunitățile etnice ca fiind comunități caracterizate printr-o conștiință comună a originii, elemente culturale și memorie istorică comună. În cazul romilor, aceste elemente apar adesea într-o varietate de forme, deoarece diversitatea internă a comunității – romi vorbitori de maghiară (romungro), băieșii, romii valahi etc. – generează diferențe culturale semnificative.

3.2. Multiculturalism și diversitate culturală

Conceptul de multiculturalism a căpătat o importanță centrală în anii 1970, când societățile occidentale s-au confruntat tot mai mult cu efectele imigrației, globalizării și diversității etnice. Scopul politic și social al multiculturalismului este ca grupurile culturale diferite să trăiască împreună, beneficiind de recunoaștere egală și drepturi, în timp ce își păstrează trăsăturile culturale specifice.

Filosoful Charles Taylor a numit „politica recunoașterii” procesul prin care diferențele nu sunt doar tolerate, ci primesc o recunoaștere activă. În cazul minorităților etnice, cum ar fi romii, acest lucru înseamnă că statul nu doar că asigură drepturile culturale, ci și creează politici care sprijină în mod real integrarea socială a acestor grupuri.

3.3. Strategii sociale: asimilare, integrare, segregare

În societățile multiculturale, relația cu minoritățile este adesea interpretată pe baza a trei strategii:

- 1) asimilare: grupurile minoritare trebuie să renunțe la propria lor identitate culturală pentru a se integra în societatea majoritară;
- 2) integrare: grupurile minoritare participă activ la viața socială, păstrându-și în același timp diferențele culturale;
- 3) segregare: grupurile minoritare trăiesc izolate, separate, adesea din proprie voință sau din cauza constrângerilor.

În lucrarea mea, susțin integrarea ca model ideal, în care participarea socială a comunităților rome merge mână în mână cu păstrarea trăsăturilor lor culturale.

4. Sistemul drepturilor minorităților

4.1. Bazele legale ale protecției minorităților

Protecția juridică a comunităților rome este garantată prin numeroase documente internaționale și regionale. Aceste cadre juridice au scopul de a recunoaște drepturile minorităților și de a asigura egalitatea lor prin măsuri practice.

Lucrarea mea analizează în detaliu documentele următoare ale organizațiilor:

ONU: Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (1966), Declarația cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale (1992),

Consiliul Europei: Carta limbilor regionale sau minoritare (1992), Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale (1994),

OSCE: Declarația de la Helsinki (1975) și activitatea Înaltului Comisar pentru Minoritățile Naționale,

Uniunea Europeană: Tratatul de la Amsterdam (1997), Carta drepturilor fundamentale (2000).

4.2. Practicile României în protecția minorităților

Statul român recunoaște oficial minoritățile, inclusiv pe rome, și le asigură diverse drepturi, cum ar fi educația în limba maternă, exprimarea culturală și reprezentarea în parlament.

Cu toate acestea, discriminarea, accesul limitat la servicii educaționale și de sănătate, precum și condițiile de locuit segregate ale comunităților rome continuă să împiedice realizarea egalității juridice. În lucrarea mea, voi sublinia și faptul că reprezentarea romă în România este adesea simbolică și nu reușește să dezvolte o apărare reală a intereselor acestora.

5. Situația istorică și socială a comunității rome

Istoria comunităților rome din Europa este marcată într-o mare măsură de experiențele de marginalizare, excludere și politici și aspirații de asimilare. Romii au apărut în Bazinul Carpatic încă din secolul XIV și, pe parcursul istoriei lor, au fost aproape întotdeauna prezenți în societate ca un grup marginalizat. Ei nu au avut un stat propriu, au trăit dispersați în toată Europa, fără o patrie istorică, iar această situație rămâne neschimbată și în prezent.

5.1. Romii din România

Istoria populației rome din România este strâns legată de perioada iobăgiei, a sclaviei și a nomadismului. După abolirea sclaviei în 1856, nu a avut loc o emancipare reală: majoritatea romilor au continuat să trăiască în condiții de marginalizare, vulnerabili în fața societății majoritare. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, mulți dintre ei au fost deportați, persecutați, iar regimul comunist a încercat să îi „integreze” prin mijloacele asimilării.

În anii '60 a început politica de integrare la nivel de stat: comunitățile nomade au fost forțate să se stabilească, însă această măsură a ignorat adesea nevoile, cultura și tradițiile proprii ale comunității. După schimbarea de regim din 1989, sistemul instituțional democratic a creat cadrul juridic pentru exercitarea drepturilor minorităților, dar, în realitate, comunitatea romă continuă să se confrunte cu grave dezavantaje sociale și economice.

5.2. Provocări sociale și economice

Situația romilor este marcată de sărăcie, nivel scăzut de educație, șomaj, condiții de locuit precare și excluziune socială. În lucrarea mea, subliniez faptul că aceste probleme sunt adesea factori care se întăresc reciproc: abandonul școlar duce la o participare scăzută pe piața muncii, ceea ce amplifică și mai mult sărăcia și vulnerabilitatea.

Romii trăiesc adesea în cartiere segregate, în locuințe cu un nivel scăzut de confort, fără acces la utilități. Aceștia se confruntă și cu obstacole în accesarea sistemelor de sprijin social: fie din cauza lipsei de informații adecvate, fie din cauza discriminării instituționale, ceea ce le limitează accesul.

5.3. Problema identității minoritare duble

Romii vorbitori de limba maghiară, care se află simultan într-o situație de minoritate etnică și lingvistică, merită o atenție deosebită. Aceste comunități descrise ca „duble minorități” sunt adesea expuse mai mult la marginalizare socială, iar trăirea identității lor este mai complexă și mai incertă. Regiunea Valea Ierului, unde a avut loc cercetarea, reprezintă un teren important pentru această analiză.

6. Educație, școlarizare și egalitate de șanse

Rolul educației este esențial în ascensiunea comunităților de romi – acesta este unul dintre conceptele centrale ale tezei de doctorat. Indicatoarele de educație ale romilor sunt

scăzute de zeci de ani, ceea ce împiedică mobilitatea socială și independența economică. În acest context, lucrarea mea analizează în detaliu inegalitățile educaționale, segregarea școlară și eficiența inițiativelor politice în domeniul educației.

6.1. Politica educațională pentru romi și lacunele acesteia

În România au fost dezvoltate numeroase strategii, mai ales după aderarea la Uniunea Europeană, însă, adesea, acestea nu au fost însoțite de măsuri practice eficiente. Copiii romi frecventau școli segregate, în condiții infrastructurale inferioare, cu profesori mai puțin calificați. Adesea, profesorii se raportau la ei cu prejudecăți sau nu erau pregătiți pentru educația interculturală.

6.2. Problema abandonului școlar precoce și a continuării studiilor

În rândul elevilor romi, rata abandonului școlar este extrem de ridicată, în special în învățământul liceal și superior. Lucrarea prezintă faptul că dificultățile economice, contextul familial, nivelul scăzut de educație al părinților și funcționarea discriminatorie a sistemului educațional contribuie la faptul că puțini tineri romi reușesc să obțină cunoștințe sau calificări profesionale care să le permită integrarea pe piața muncii.

6.3. Educația ca instrument de mobilitate socială

Una dintre concluziile principale ale lucrării este că educația de calitate poate aduce o schimbare semnificativă nu doar la nivel individual, ci și la nivelul comunității. Prin educația tinerelor generații de romi, se poate forma o nouă clasă intelectuală romă, capabilă să reprezinte interesele comunității, să sprijine integrarea socială și să păstreze patrimoniul cultural. Totuși, acest lucru necesită un sistem educațional care să țină cont de nevoile specifice ale copiilor romi, să sprijine identitatea lor lingvistică și culturală și să le ofere o șansă reală de afirmare în societate.

7. Rolul instituțiilor și organizațiilor

Succesul integrării sociale a comunităților rome nu depinde doar de legislație și strategii, ci și de implicarea activă a instituțiilor, organizațiilor civice și actorilor bisericești în acest proces. În lucrarea mea de doctorat, am dedicat un capitol întreg acestei teme, analizând modul în care acești actori contribuie la ascensiunea comunităților rome și dificultățile cu care se confruntă în desfășurarea activităților lor.

7.1. Rolul școlii

Instituțiile de învățământ reprezintă actori esențiali ai mobilității sociale. Performanțele școlare ale copiilor romi, experiențele trăite în mediul educațional și atitudinea cadrelor didactice influențează în mod semnificativ poziția lor socială viitoare. Lucrarea subliniază faptul că școala nu este doar un spațiu al transmiterii cunoștințelor, ci și un cadru esențial al socializării. Profesorul nu are doar rolul de a preda, ci și de a educa și de a modela perspective.

Pentru reușita parcursului școlar al copiilor romi, sunt esențiale încrederea, sprijinul și o abordare interculturală în procesul educațional. Din păcate, cercetarea arată că mulți elevi romi se confruntă încă din primii ani de școală cu feedback negativ, care nu doar că reflectă prejudecățile sociale, ci și contribuie la scăderea încrederii în sine. În acest context, devin deosebit de importante programele de sprijin educațional, activitățile de mentorat și implicarea lucrătorilor sociali comunitari în mediul școlar.

7.2. Rolul organizațiilor civice și al ONG-urilor

Organizațiile societății civile adesea suplinesc măsurile pe care statul nu le implementează în mod eficient. Lucrarea evidențiază faptul că aceste organizații contribuie în mod semnificativ la emanciparea comunităților rome, însă activitatea lor este frecvent îngreunată de lipsa resurselor, de inegalitățile teritoriale și de absența unei relații consolidate de încredere cu membrii comunității.

Unul dintre principalele puncte forte ale societății civile constă în capacitatea sa de a răspunde mai flexibil și mai adaptat nevoilor comunităților rome decât instituțiile statului. Cu toate acestea, prezența acestor organizații este adesea limitată la anumite localități, ceea ce le împiedică să asigure o acoperire la nivel național.

7.3. Rolul bisericii

Biserica joacă un rol semnificativ în viața comunităților rome, atât din punct de vedere spiritual, cât și social. În lucrarea mea de doctorat, acord o atenție specială acelor comunități religioase care se implică activ în organizarea de congregații rome, oferirea de sprijin social și îngrijire spirituală. Bisericile au potențialul de a reduce decalajele sociale și de a deveni veritabile resurse comunitare.

În Săcueni există mai multe exemple care demonstrează că biserica a reușit să implice familiile rome în programe educaționale și sociale, contribuind astfel la consolidarea comunității.

8. Cercetare: comunitatea romă din Săcueni

Una dintre cele mai valoroase contribuții ale acestei disertații este cercetarea empirică realizată în orașul Săcueni, situat în regiunea Partium. Localitatea se caracterizează printr-o populație etnic mixtă, cu o majoritate maghiară și o comunitate romă semnificativă, ale cărei structuri interne și situație socială reflectă, într-un mod reprezentativ, problemele generale cu care se confruntă romii din România.

8.1. Context demografic și starea socială

O pondere semnificativă din populația orașului Săcueni este de origine romă, însă statisticile oficiale tind să subestimeze adesea acest procentaj. Majoritatea romilor din localitate sunt vorbitori nativi de limba maghiară, ceea ce creează o situație distinctă de „dublă minoritate”. Comunitatea romă din Săcueni trăiește, în principal, în zone periferice ale orașului, unde condițiile de trai sunt precare, infrastructura de bază este insuficientă, iar rata șomajului este ridicată.

8.2. Educație, continuarea studiilor și viziune asupra viitorului

Situația școlară a romilor din Săcueni ilustrează bine problemele prezente la nivel național: abandonul școlar precoce, rata scăzută de continuare a studiilor, lipsa de motivație, dezavantajele lingvistice. Lucrarea susține faptul că foarte puțini dintre elevii romi ajung să termine liceul, iar și mai puțini reușesc să acceseze învățământul superior.

În ciuda acestor dificultăți, există și exemple pozitive: în lucrarea mea am încercat să identific inițiativele locale, măsurile care, prin programe de burse, forme educaționale de tip „școala după școală”, mentorat sau colaborări cu părinții, încearcă să sprijine succesul școlar al elevilor romi.

8.3. Proiecte pentru romi și strategie urbană

Primăria Săcueni a lansat în ultimii ani mai multe proiecte finanțate din fonduri europene și naționale pentru integrarea comunității rome. Printre acestea se numără programe de locuințe, proiecte de dezvoltare a serviciilor educaționale și de sănătate, precum și strategii locale implementate cu ajutorul asistenților sociali.

Unul dintre principalele concluzii ale cercetării este că aceste programe sunt eficiente doar atunci când comunitatea romă este implicată activ în procesul de planificare și implementare, fiind tratată ca un partener, nu doar ca un beneficiar.

9. Concluzii

Scopul tezei mele de doctorat a fost analiza cuprinzătoare a situației comunității rome în contextul multiculturalismului și al drepturilor minorităților, concentrându-se în mod special pe accesul la educație, păstrarea identității și posibilitățile de sprijin instituțional. Cercetarea a fost realizată în orașul Săcueni, unde s-a confirmat empiric că educația reprezintă cel mai important instrument în reducerea dezavantajelor sociale ale comunității rome.

Ipoteza principală a lucrării mele, conform căreia lipsa de eficiență în reprezentarea intereselor comunității rome se datorează în primul rând nivelului scăzut de educație, a fost confirmată. Tinerii romi care beneficiază de o educație de calitate au șanse mai mari de a ieși din spirala sărăciei, având posibilitatea de a-și reprezenta interesele și de a se afirma în plan profesional și în viața publică.

Lucrarea a subliniat, de asemenea, că reglementările legale și documentele internaționale nu sunt suficiente în sine, dacă nu sunt însoțite de structuri instituționale reale și funcționale și dacă lipsește voința politică pentru aplicarea lor. Multiculturalismul nu este doar o idee sau o ideologie, ci o strategie practică de politică socială, a cărei implementare necesită atenție și acțiune continuă.

Organizațiile civile, bisericile și instituțiile educaționale au o responsabilitate comună în sprijinirea comunității rome. Este deosebit de important ca aceste instituții să nu trateze romii doar ca beneficiari pasivi, ci ca parteneri activi, capabili să participe la viața economică și culturală a societății, în timp ce își păstrează propria cultură.

Pe baza cercetării, se poate concluziona că cheia integrării constă în educația de calitate și în demontarea stereotipurilor. Acest lucru nu este doar în interesul comunității rome, ci și al întregii societăți. O societate incluzivă și multiculturală poate fi realizată doar atunci când toți membrii săi beneficiază într-un mod demn de resursele sociale, drepturi și recunoaștere.

10. Bibliografie selectivă

Lucrări teoretice și de științe sociale:

BINDORFFER Györgyi: *Kettős identitás*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2001.

ERIKSON, Erik H.: *Identity: Youth and Crisis*. Norton & Co., New York, 1968.

HORVÁTH István: *Kisebbszociológia*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár, 2006.

SMITH, Anthony D.: *National Identity*. Penguin Books, London, 1991.

TAJFEL, Henri–TURNER, John C.: *The Social Identity Theory of Intergroup Behaviour*.
[https://web.mit.edu/curhan/www/docs/Articles/15341_Readings/Intergroup_Conflict/Tajfel_&Turner_Psych_of_Intergroup_Relations_CH1_Social_Identity_Theory.pdf], accesat ultima dată la 06.02.2025.

TAYLOR, Charles: *Az elismerés politikája*. In Feischmidt Margit: *Multikulturalizmus*, Osiris Kiadó, Budapest, 1997, p. 124–153.

Studii despre romi, probleme minoritare:

BOSCOBOINIK, Andrea–GIORDANO, Christiano: *Roles, Statuses, Positions Social Categories and Multiple Identities of Roma in Romania*. In *Roma's Identities in Southeast Europe: Romania*. CSS for The Ethnobarometer Programme 2008, Rome, Italy, p. 7–24.

BURTEA, Vasile: *Trei profiluri ale romilor de succes*. In Elena Zamfir–Vasile Burtea: *Prezent și perspective în cultura romă în viziunea intelectualilor, liderilor și oamenilor de succes romi*. PPB, București, 2012, p. 67–82.

ÓHIDY Andrea–FORRAY R. Katalin: *Lifelong Learning and the Roma Minority in Central and Eastern Europe*. Emerald Pub Ltd, Howard House, Wagon Lane, Bingley BD16 1WA, UK, 2019, p. 1–15.

OKELY, Judith: *The Traveler Gypsies*. Cambridge University Press, Cambridge, 1983.

SALAT Levente: *Etnopolitika – a konfliktustól a méltányosságig. Az autentikus kisebbségi lét normatív alapjai*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2001,
[<https://adatbank.ro/vendeg/htmlk/pdf3905.pdf>], accesat ultima dată la 16.02.2025.

Romániai kutatások és esettanulmányok:

GÁL Katalin–PÁSZTOR Rita Gizella: *Az érmelléki munkaerőpiac sajátosságai egy kvalitatív kutatás példáján*. In *Erdélyi Társadalom*, 1/2023, p. 75–98,

[<https://erdelyitarsadalom.ro/files/et42/et-bbu-42-02.pdf>], accesat ultima dată la 15.03.2025.

PÁSZTOR Rita Gizella: *Az érmelléki kettős kisebbségben élő általános iskolások helyzete és továbbtanulási szándékai*. In *Erdélyi Társadalom*, 1/2017, p. 127–144, [<https://erdelyitarsadalom.ro/files/et30/et-bbu-30-07.pdf>], accesat ultima dată la 15.03.2025.

PÁSZTOR Rita Gizella: *Továbbtanulásról kisebbségben, hátrányos helyzetben. A nyelvi kompetenciák szerepe a továbbtanulási döntésben*. In Szoták Szilvia–Katona József Álmos (szerk.): *Nyelvünkben otthon? – Esélyt mindenkinek*, L' Harmattan, Budapest, 2018, p. 85–96.

PREDA, Marian: *Riscuri și inechități sociale în România*. Editura Polirom, Iași, 2009.

SZILÁGYI Ferenc: *Roma népesség a partiumi határmegyékben (Bihar, Szatmár)*. [<https://ptki.partium.ro/hu/konyvtar/roma-nepesseg-magyarorszag-eszakkeleti-hatartersegeben-2016>], accesat ultima dată la 02.02.2025.

SZOLÁR Éva: *A cigány gyerekek esélyei a romániai iskolarendszerben*. In *Új Pedagógiai Szemle*, 7–8/2007, p. 88–100.